

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ТРЕНІНГ
«ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ДОПОМОГИ
ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ДОМАШНЬОГО ТА
ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА»**

РОБОЧИЙ ЗОШИТ

2018 рік

Авторки:

Бороздіна К.А., директорка департаменту експертизи, моніторингу
та законотворчої діяльності ГО «Ла Страда-Україна»
Калашник О.А., президентка ГО «Ла Страда-Україна»
Кривуляк А.О., директорка департаменту Національних «гарячих» ліній
ГО «Ла Страда-Україна»
Легенька М.М., директорка департаменту правової, соціальної
та гуманітарної допомоги ГО «Ла Страда-Україна»

Упорядниці:

Краснова О.В, Калашник О.А.

Навчально-методичний тренінг «Особливості надання допомоги постраждалим від домашнього та гендерно зумовленого насильства». Робочий зошит. — К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2018. — 68 с.

Видання здійснено за підтримки Посольства Великої Британії в рамках програми «Комплексний підхід до вирішення проблеми насильства щодо жінок та дівчат в Україні», яка здійснюється Фондом ООН в галузі народонаселення.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Визначення понять: гендер; домашнє насильство. Поняття гендерно зумовленого насильства та його види. Гендер, влада, застосування сили	6
2. Гендерні проблеми. Масштаби явища гендерно зумовленого насильства в Україні та світі	10
3. Домашнє насильство. Коло насильства. Фактори гендерно зумовленого насильства. Наслідки гендерно зумовленого насильства	12
4. Ідентифікація постраждалих від домашнього насильства. Самоідентифікація.....	18
5. Гендерні стереотипи, упередження, дискримінація	21
6. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Відповідальність за вчинення домашнього насильства.....	25
7. Криміналізація домашнього насильства.	39
8. Суб'єкти взаємодії. Перенаправлення	42
9. Особливості спілкування з постраждалими від гендерно зумовленого насильства.....	48
10. Аналіз національної судової практики	52
Додаток 1-7.....	56

Загальний контекст проблеми та опис ситуації в Україні.

Насильство щодо жінок виступає одним з головних порушень прав людини, причини якого пов'язані з наявною нерівністю між чоловіками та жінками та гендерною дискримінацією.

У 2014 р. Фонд народонаселення ООН опублікував результати дослідження стосовно поширеності насильства щодо дівчат та жінок в Україні, проведене шляхом опитування 1 606 жінок з репрезентативної вибірки в національному масштабі.

Результати дослідження показали, що:

- 21,6% жінок віком 15–49 років упродовж життя зазнавали фізичного, психологічного або сексуального насильства з боку нинішнього або колишнього партнера;
- 7,9% жінок віком 15–49 років упродовж життя зазнавали сексуального насильства з боку партнера або іншої особи;
- кожна шоста жінка в Україні пережила принаймні одну з форм насильства з боку інтимного партнера протягом останніх 12 місяців¹.

Толерантне ставлення суспільства до насильства, відчуття сорому примушує жінку, дівчину приховувати навіть від найближчого оточення, коли чоловік, хлопець, батько, вітчим побив або образив. Випадки сексуального насильства, особливо в сім'ї, залишаються в зоні цілковитого замовчування.

Насильство в сім'ї дорого коштує суспільству. Дані дослідження, проведеного в 2017 р. Фондом народонаселення ООН, показали, що економічні втрати, які несе українське суспільство внаслідок насильства щодо жінок, сягають до **\$208 млн. на рік**², при чому основна частина витрат, що зумовлені насильством щодо жінок, лягає на плечі самих постраждалих, і може сягати до **\$190 млн. на рік** (більше 90% сукупних економічних витрат суспільства).

Проблеми в реагуванні на випадки домашнього насильства та гендерно зумовленого насильства з боку правоохоронних органів

Дослідження, проведене у 2016 році ГО «Ла Страда Україна» та Женевським центром демократичного контролю над збройними силами (DCAF) з питань реагування системи кримінальної юстиції на насильство щодо жінок, приходять до висновку, що воно неефективне³.

¹ URL:<http://www.unfpa.org.ua/publications/470.html>

² «Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні», здійснено Українським центром соціальних реформ на замовлення Фонд народонаселення ООН, 2017 www.unfpa.org.ua/publications/745.html

³ Практика кримінального правосуддя і насильство щодо жінок. Оцінка готовності системи кримінального правосуддя України забезпечити виконання зобов'язань, пов'язаних з ратифікацією Стамбульської конвенції./ А. Лаферте, К. Левченко, К. Черепаха, М. Легенька, М. Соке-Жюглар. За ред.: Хезер Хухтанен. /DCAF, «Ла Страда–Україна». Київ: Агентство «Україна», 2017.

За даними було виявлено три показники неефективності, які врешті-решт призводять до безкарності кривдників:

Неповідомлення: система кримінального правосуддя неспроможна охопити більшість випадків НЖ/ДН. Наприклад, за даними звітів про поширеність насильства щодо жінок та дівчат, в Україні щороку приблизно 1 850 000 жінок віком 15–49 років зазнають ДН. Проте у 2015 році поліцією було зареєстровано лише 83 740 звернень про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-2 КУпАП (насильство в сім'ї).

Втрата справ: у більшості випадків НЖ/ДН, повідомлених у поліцію, провадження в системі кримінального правосуддя припиняються і не приводять до засудження. Наприклад, з 1 049 випадків зґвалтування, повідомлених у поліцію впродовж 2016 року, за вказаний період було засуджено на виході з ланцюга правосуддя лише 61 гвалтівника.

Нестримувальна практика винесення вироків: наявна практика не стримує кривдників від скоєння НЖ/ДН. Наприклад, серед порушників, звинувачених у кримінальних злочинах щодо НЖ/ДН, що караються позбавленням волі, тільки троє з десяти фактично засуджуються до тюремного ув'язнення.

Неефективне реагування системи кримінального правосуддя на НЖ/ДН призводить до високого рівня повторних злочинів, а також сприяє підтриманню суспільного середовища, яке створює умови для НЖ/ДН.

Дані дослідження також свідчать, що 10% прокурорів, 11% суддів та 12% поліцейських поділяють цю думку. 39% працівників установ системи кримінального правосуддя вважають домашнє насильство приватною справою, тобто таким, що не є сферою компетенції системи кримінального правосуддя. Крім того, 55% суддів, 58% прокурорів та 59% поліцейських відповіли, що, з їхнього досвіду, більшість повідомлень про домашнє насильство виявляються неправдивими.

Це ж саме дослідження показало, що 58% поліцейських, 61% прокурорів та 62% суддів в Україні вважають, що жертви сексуального насильства інколи самі відповідальні за те, що з ними трапилось.

Зі звернень постраждалих від домашнього насильства на Національну «гарячу» лінію з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації.

«Відмовилися втручатися, аргументували, що «це сімейні справи, розбирайтесь самі», поліцейські так і кажуть, це у вас не насильство, це просто сімейна сварка»

«Зверталась, але поліцейські, які прибули на виклик сказали, що це не вбивство, і якщо ще раз викличе то заплатить штраф»

«Чоловік погрожує, що якщо ще напише одну заяву, то він її вб'є і відбере дитину».

«Зверталась протягом року п'ять разів і тільки один раз склали протокол. На облік насильника не взяли. На судмедекспертизу не направили».

«Я зверталась до поліції щонайменше чотири рази... Вони почали мені вірити після того, як чоловік почав погрожувати мені та дитині зброєю».

1

Визначення понять: ґендер; домашнє насильство. Поняття ґендерно зумовленого насильства та його види. Ґендер, влада, застосування сили

Ґендерне насильство — це насильство, яке чиниться над особою тому, що вона належить до тієї чи іншої статі.

Насильство — це застосування силових методів, або психологічного тиску за допомогою погроз, свідомо спрямованих на слабких або тих, хто не може чинити опір.

Насильство — це фізична, психологічна, сексуальна або інша дія чи комбінація цих дій однієї особи над іншою, що порушує гарантоване Конституцією України право громадянина на особисту недоторканість

Насильство — навмисне застосування фізичної сили або влади, здійснене або у вигляді загрози, направлене проти себе, проти іншої особи, групи осіб або спільноти, результатом якого є (або є висока вірогідність цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток (ВООЗ).

Агресія у людей — фізична або вербальна поведінка людини, спрямована на пошкодження або зруйнування. У випадку, якщо агресія виявляється в найбільш екстремальній і соціально неприпустимій формі, вона переростає у насильство.

У психології під агресією розуміють тенденцію (прагнення), яка виявляється в реальному поведженні або фантазуванні, з метою підпорядкувати собі інших або домінувати над ними. Агресія може бути як позитивним, що служить життєвим інтересам і виживання, так і негативним, орієнтованою на задоволення агресивного потягу самого по собі.

Метою агресії може бути як власне спричинення страждання (шкоди) жертви (ворожа агресія), так і використання агресії як засобу досягнення іншої мети (інструментальна агресія). Агресія буває спрямована на зовнішні об'єкти (людей або предмети) або на себе (тіло або особу). Особливу небезпеку для суспільства представляє агресія, спрямована на інших людей.

Не дивлячись на те, що термін “агресія” зазвичай вживається для позначення руйнівних намірів, його поширюють і на більш позитивні прояви, наприклад активність, що породжується честолюбством. Подібні дії позначають як самоствердження, щоб підкреслити, що вони спонукаються невраждебною мотивацією. Вони виявляються у формі конкуренції, прагнення до досягнень, іронії, спортивних змагань і т.д.

Найбільш ж звичними **проявами агресії** вважаються конфліктність, лихослів'я, тиск, примус, негативне оцінювання, загрози або застосування фізичної сили. Приховані форми агресії виражаються у відході від контактів, бездіяльності з метою нашкодити комусь, заподіянні шкоди собі і самогубство.

В листопаді 2011 року Україна підписала *Конвенцію Ради Європи із запобігання насильства щодо жінок та домашнього насильства та боротьбу з цими явищами* (Стамбульську Конвенцію). Згідно цього документу ми маємо основні поняття, які обґрунтовують ґендерно зумовлене насильство:

а) **«наси́льство стосовно жінок»** – це порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок, яка означає всі акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті;

б) **«домашнє насильство»** – це всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні;

с) **«гендер»** – це соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків;

д) **«наси́льство стосовно жінок за гендерною ознакою»** – це насильство, яке спрямоване проти жінки через те, що вона є жінкою, або яке зачіпає жінок непропорційно;

е) **«жертва»** – це будь-яка фізична особа, що піддається поведінці, зазначеній у пунктах «а» та «б»;

ф) **«жінки»** – це також і дівчата до 18 років.

Основними видами гендерно зумовленого насильства прийнято вважати:

1. **Сексуальне насильство**, у тому числі зґвалтування: будь-який статевий акт, виконаний з кимось без згоди цієї особи вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета; здійснення, без згоди, інших актів сексуального характеру з особою; примушування іншої особи до здійснення, без згоди, актів сексуального характеру з третьою особою.

2. **Сексуальні домагання**: будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної чи фізичної поведінки сексуального характеру, мета або наслідок якої – порушення гідності особи, зокрема шляхом створення загрозливого, ворожого, принизливого або образливого середовища

3. **Психологічне насильство**: навмисне залякування, домагання чи погрожування особі протягом певного періоду, що призводить до травматичних переживань. У близьких відносинах психологічне насильство може часто переходити в фізичне та сексуальне насильство.

4. **Переслідування (сталкінг)** – неодноразове погрожування комусь через фізичне переслідування, залучення до небажаного спілкування чи навмисне інформування когось про те, що за ними ведеться нагляд, щоб змусити їх боятися за свою безпеку.

5. **Фізичне насильство**: акти насильства, що не носять сексуальний характер. Сюди належать: удари, придушення, штовхання, порізи, опіки, стрілянина та застосування будь-якої зброї, обливання кислотою чи будь-який інший акт, що спричиняє біль, дискомфорт або поранення.

6. **Каліцтво статевих органів**: всі операції, що навмисно змінюють чи травмують жіночі статеві органи з немедичних причин, а саме, видалення, інфібуляція або здійснення будь-якого іншого каліцтва в цілому або частково великих статевих губ, малих статевих губ або клітора.

7. **Вбивство в ім'я честі**: вчинення будь-якого з актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, культура, звичаї, релігія, традиція або так звана «честь» не роз-

глядалися як виправдання таких актів. Це охоплює, зокрема, заяви про те, що жертва порушила культурні, релігійні, соціальні чи традиційні норми або звичаї належної поведінки.

8. **Примусовий шлюб:** акт навмисного використання фізичних або психологічних погроз, щоб змусити дорослого чи дитину прийняти шлюб, чи перевезення дорослого чи дитини до іншої країни, щоб змусити їх вступити в шлюб.

9. **Примусовий аборт та примусова стерилізація:** виконання операції абортів на жінці без її попередньої та інформованої згоди; та проведення операції, що націлена на усунення здатності жінки до природного відтворення, без її попередньої та інформованої згоди чи розуміння.

ГЕНДЕР, ВЛАДА, ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ

Пояснення щодо впливу влади:

Соціальна – тиск з боку однолітків, хуліганів, керівника, батьків тощо

Економічна – насильник контролює гроші чи доступ до товарів, послуг

Політична – обрані керівники, дискримінаційні закони

Фізична – сила, застосування зброї, контроль доступу до безпеки

Гендерно зумовлена – чоловіки займають більш сильну позицію, ніж жінки

Вікова – молода людина та люди похилого віку, які мають менше влади

Будь який акт насильства вчиняється із застосуванням сили, але не обов'язково фізичної.

Застосування сили – це застосування фізичної сили чи інших засобів примусу таких як: загроза, вмовляння чи обіцянка якоїсь вигоди за отримання чогось від більш слабкої чи вразливої особи.

Застосування сили пов'язане з примусом когось робити щось проти її (його) волі.

Існують різні характеристики форм насильства. Одна з таких класифікацій включає:

- **пряме насильство**, наприклад, фізичне або поведінкове насильство, таке як війна, залякування, домашнє насильство, ізоляція або тортури
- **структурне насильство**, наприклад, бідність та позбавлення можливостей користування основними ресурсами та правами; деспотичні системи, що поневолюють, залякують і ображають дисидентів а також усіх бідних, слабких та знедолених
- **культурне насильство**, наприклад, знецінення та знищення окремої людської ідентифікації та способу життя, такі прояви насильства як сексизм, етноцентризм, расизм та колоніальна ідеологія, інші форми моральної ізоляції, що виправдовують агресію, домінування, нерівність і пригноблення.

Гендерні відмінності формуються у процесі соціалізації — навчання ролі чоловіків і жінок, який відбувається від перших днів народження до статевозрілого віку, і меншою мірою — пізніше. На це впливають сімейне виховання, школа, взаємодія з іншими дітьми та ігрова активність.

Необхідно розрізняти поняття «біологічна стать» та «соціокультурна стать».

Біологічна стать (не змінюється): тільки жінки народжують; тільки чоловіки продукують сперму;

Соціокультурна стать (гендер): гендер є набором психосоціальних, соціокультурних ролей і стосунків між чоловіками та жінками.

Жінки можуть виконувати ту ж чоловічу роботу, але отримують 77% від заробітної платні чоловіків; чоловіки можуть так само добре виховувати дітей, як і жінки;

* з 236 вулиць, площ та провулків Києва, які носять імена людей 220 мають чоловічі імена, 16 – жінок – і така ситуація у кожному місті.

СТАТЬ ЧИ ГЕНДЕР

№	Твердження	Стать	Гендер	Не знаю
1	Жінки народжують дітей, а чоловіки – ні.			
2	Це правильно, коли чоловік побив жінку, якщо вона зрадила йому			
3	Хлопці не повинні плакати, а дівчата можуть			
4	Коли дівчата та жінки носять короткий або відкритий одяг, вони провокують сексуальне насильство та сексуальні домагання			
5	Жінки за ту саму роботу отримують меншу заробітну платню, ніж чоловіки			
6	Чоловік залишається з дітьми та веде домашнє господарство, а дружина ходить на роботу та матеріально забезпечує родину			
7	Жінки можуть годувати дитину груддю			
8	Жінки займаються вихованням дітей			
9	У сім'ї чоловік повинен приймати всі рішення			
10	У племенах Полінезії чоловіки займаються ткацтвом, а жінки – землеробством			
11	У період статевого дозрівання у хлопців «ламається» голос, а у дівчат – ні.			
12	Більшість поліцейських – це чоловіки			
13	Серед президентів та депутатів жінок менше, ніж чоловіків			
14	Коли дружна весь час сперечається, свариться, то чоловіка не має іншого виходу, як побити її			
15	Чоловіки можуть мати коханок, оскільки вони полігамні			

2

Гендерні проблеми. Масштаби явища гендерно зумовленого насильства в Україні³ та світі

Гендерні проблеми, з якими стикаються чоловіки:

- чоловіки живуть в середньому в 63 роки, що на 11 років менше тривалості життя жінок (74), але чоловіки йдуть на пенсію як і жінки (за новим законом – у 60 років);
- мають найвищі в світі темпи зростання захворювання на ВІЛ/СНІД та туберкульоз;
- приблизно третина неспроможні залишити після себе нащадків;
- майже кожен п'ятий хворів на недугу, що передається статевим шляхом;
- становлять 80% самогубців та тих, хто переніс інфаркт чи інсульт;
- щороку 80 тисяч чоловіків відходять з життя у працездатному та репродуктивному віці (у ситуації конфлікту на Сході ця цифра значно виросла);
- 90% ув'язнених у тюрмах – чоловіки;
- примусовий призов до армії, участь у військових конфліктах;
- при розлученні суд зазвичай присуджує дитину матері;
- страждають від відсутності розвиненої андрологічної медичної служби (жінки мають мережу гінекологічних клінік);
- кастрація

Гендерні проблеми, з якими стикаються жінки:

- кількість жінок перевищує кількість чоловіків – 54 % проти 46%;
- за наявності однакової кваліфікації з чоловіком саме жінку не наймуть на роботу;
- 75% в Україні державних службовців жінки, але на вищих щаблях керівних посад вони майже відсутні;
- заробітна плата жінок на 30% менша від заробітної плати чоловіків;
- зараз 80% біженців – це жінки й діти.
- витрата великої кількості часу на домашнє домогосподарство:
 1. у середньому 15 місяців життя витрачається на миття посуду;
 2. 5 років – на приготування їжі.
 3. жінка фактично працює на 4-6 годин більше чоловіка, але праця в домашньому господарстві не враховується як продуктивна.

¹ Статистику надано в додатках 1-3

Гендерні проблеми, які впливають на сім'ю:

- в Україні вдвічі більший показник розлучень, ніж у країнах-членах Євросоюзу;
- безвідповідальне батьківство: середньостатистична сім'я все більше виглядає як мама і дитина, 57% чоловіків після розлучення перестають піклуватись про своїх дітей, лише 10% хочуть доглянути хвору дитину, 32% допомагають готувати уроки);
- домашнє насильство (економічне, психологічне, фізичне, сексуальне);
- фінансове становище: лише 4% сімей визнають себе матеріально забезпеченими, українська сім'я витрачає на харчування 52% заробленого (2009 р.), американська – 13%; лише кожна друга сім'я має мінімальний майновий набір: холодильник (3,4% не мають), кольоровий телевізор (6,1% не мають), пральну машину (17% не мають), пилосос (25 % не мають), музичний центр (83% не мають), комп'ютер (79 % не мають), на родину припадає 0,2 автомобіля (кожна 5-ма сім'я);
- брак дитячих садочків (середній показник був у 2009 р. – 125 дітей на одне місце в садочку).

3

Домашнє насильство. Коло насильства. Причини ґендерно зумовленого насильства. Наслідки ґендерно зумовленого насильства

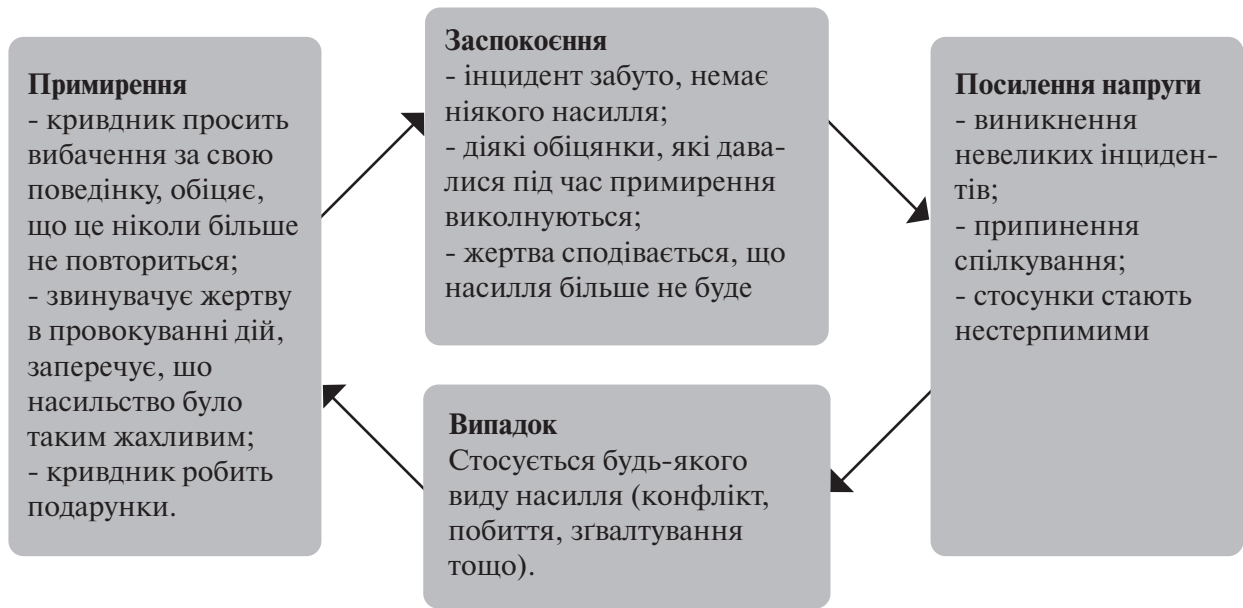
Вектори домашнього насильства:

- між подружжям;
- між партнерами;
- батьки → неповнолітні діти;
- дорослі діти → батьки;
- між дітьми;
- член сім'ї → інші родичі;
- насильство проти членів сім'ї з обмеженими та спеціальними можливостями.

Цикл домашнього насильства

Цикл стосунків

Фактори, які впливають на насильство:

1. Зниження життєвого рівня в умовах сучасної економічної кризи
2. Наркоманія, алкоголізм, пияцтво члена сім'ї
3. Високий рівень психологічного напруження у зв'язку з військовим станом
4. Загальний низький рівень духовності, інтелігентності, виховання в сім'ї
5. Пропаганда насильства на ТВ, в кіно, в Інтернеті
6. Виховання в сім'ї, де скоювалося насильство
7. Характер ролей в сім'ї – утриманка (утриманець) та власник (власниця)
8. Безробіття, страх втратити роботу
9. Суспільство визнає насильство відносно жінки як нормальне явище
10. Мовчання про проблеми в сім'ї, табуованість теми
11. Зниження життєвого рівня в умовах військового стану, бідність, нестача грошей
12. Низька поінформованість, куди необхідно звертатись у випадку ДН
13. Низька самооцінка членів сім'ї, вразливість
14. Бажання одного з членів сім'ї мати владу та повністю контролювати життя дружини (чоловіка)
15. Бажання відповідати образу «мачо», за яким чоловік асоціюється з насильством, агресією, владою
16. Економічна нерівність між жінками та чоловіками, матеріальна залежність одного з членів сім'ї
17. Невпевненість в майбутньому, страх залишитись на самоті
18. Традиційний тип моделі сім'ї, культурні або релігійні традиції
19. Важкі умови проживання та побуту
20. Підвищення самооцінки одного з членів сім'ї (партнерів) за рахунок насильства над іншим партнером (партнеркою)
21. Незнання кривдниками законодавства про можливе покарання
22. Незнання і нерозуміння, що таке насильство та які його види і прояви
23. Психічні розлади
24. Нерозуміння сучасних прав людини
25. Підтримка обвинувачення жертви (ти винна, бо не так себе поводиш)
26. Відсутність у суспільстві культури гендерної рівності
27. Низька соціальна та правова захищеність постраждалих від домашнього насильства
28. Відсутність навичок безконфліктної комунікації та ненасильницького вирішення конфліктів
29. Слабке законодавство, яке не захищає постраждалих від насильства

Наслідки насильства стосовно жінок та дівчат

ФІЗИЧНЕ ЗДОРОВ'Я

- Тілесні ушкодження, травми та синці
- Функціональні порушення (зламана рука, нога тощо)
- Фізичні болі
- Погане самопочуття
- Загальна недієздатність
- Сильне ожиріння або схуднення

ХРОНІЧНІ ХВОРОБИ

- Хронічні болі
- Синдром подразненого кишечника
- Шлунково-кишкові розлади
- Соматичні скарги
- Фіброміалгія – група захворювань м'язів, сухожилля, з'єднувально – тканинних пергородок у м'язах

ПСИХОЛОГІЧНІ РОЗЛАДИ

- Посттравматичний стрес (70% емоційних стресів пов'язані з домашнім насильством)
- Депресія
- Стан тривоги
- Фобії, панічні розлади
- Проблеми зі статевим життям, відмова від статевих стосунків
- Порушення травлення
- Низька самооцінка
- Поява залежності (наркоманія, алкоголізм, ігрова, комп'ютерна)

РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я

- Небажана вагітність
- ВІЛ/СНІД, ЗПСШ, гепатит С
- Запалення, хронічні болі, кровотечі, сильні болі при менструації
- Небезпечний або примусовий аборт
- Ускладнення під час вагітності
- Викидень, народження дитини з малою вагою
- Примусова стерилізація

НЕГАТИВНА ПОВЕДІНКА

- Паління
- Вживання алкоголю та наркотиків

- Небезпечна сексуальна поведінка
- Ранні статеві контакти
- Фізична бездіяльність
- Переїдання, ожиріння
- Анорексія
- Надання переваги незахищеному сексу
- Самокаліцтво

Наслідки насильства для дитини

- **Травматичні стресові реакції** (безсоння, страх, поганий апетит, хвилювання, нервовий тік, розлад шлунку, поява енурезу/енкопрезу, нічні жахи)
- **Нервово-психічні** (депресія, суїцидальна поведінка, порушення статевої ідентифікації, гіперсексуальність)
- **Психосоматичні хвороби** (хронічні болі внизу живота, дерматити, головні болі та інше)
- **Психологічні порушення** (страх, низька самооцінка, агресія, імпульсивність та порушення поведінки, безнадія, жорстокість, крадіжки, схованки)
- **Туберкульоз, запалення легенів, проблеми органів дихання**
- **Вагітність, аборт**
- **Ушкодження генітальної/анальної областей, ВІЛ/СНІД, гепатит С, та інші хвороби, що передаються статевим шляхом**
- **Вживання наркотиків, алкоголю, клею**
- **Навчання** (втрата цікавості до навчання, секцій, гуртків, погана концентрація уваги, погіршення пам'яті, недисциплінованість)
- **Підозра та недовіра до дорослих**
- **Надмірно сексуалізована поведінка, яка не притаманна віку дитини**
- **Сексуальні стосунки в дитячому віці.**

Деякі особливості наслідків ґендерного та домашнього насильства стосовно дітей, включаючи сексуальне насильство

Внаслідок ґендерного та домашнього насильства стосовно дітей, включаючи сексуальне насильство, відбуваються не лише серйозні викривлення психосексуального розвитку дитини, а й порушується розвиток базового почуття самостійної та здорової ідентичності, адекватного оцінювання реальності.

В результаті насильства дитині завдаються тяжкі травми, які мають згубні наслідки для її подальшого фізичного та психічного здоров'я, при чому хлопці страждають не менше за дівчат.

Для суспільства це небезпечно тим, що діти, які були жертвами або свідками домашнього насильства, переносять цей негативний досвід у власне життя. У суспільстві зростає потенційний агресор – людина, яка вважає за норму, що інших можна принижувати, а «за необхідності» й бити або жертва – людина, яка вважатиме подібну насильницьку модель поведінки по відношенню до себе прийнятною.

При сексуальному насильстві можуть проявитись такі **довгострокові наслідки**:

- Порушення фізичних та емоційних кордонів протягом життя
- Порушення відносин із своїм тілом, тілесної експресії, стиля рухів
- Сексуалізація поведінки
- Поведінкові розлади: завищена цікавість до питань сексу, показ геніталій, агресивна сексуальна поведінка, мазохізм «любов – боль» тощо
- Ненависть, страх, залежність, депресія

Наслідки домашнього насильства для суспільства

- Найважливішими соціальними наслідками домашнього насильства над жінками, як з'ясувалося, є проблеми виховання, пов'язані з так званим явищем «соціальної естафети», коли діти, які спостерігали за насильством в сім'ї, переносять цей негативний досвід у власне життя.
- Домашнє насильство постійно і в значній мірі виснажує економіку країни та її громадян, а також негативно впливає на населення.
- В Україні значна кількість убивств здійснюється на підставі домашнього насильства. Безкарність штовхає кривдника на вбивство. За оцінками юристів саме серед родичів відбувається близько 40% усіх зареєстрованих вбивств, причому на одне вбивство чоловіка дружиною припадає сім убивств дружин їхніми чоловіками. Фахівці підкреслюють, що жінки у більшості випадків вдаються до вбивства для самооборони або доведені до скрути безпробудним пияцтвом чоловіка, побоями, знущаннями над дітьми.
- 30 – 40% викликів поліції на день пов'язані з побутовим насильством.
- 50% усіх бездомних жінок і дітей пішли жити на вулицю, рятуючись домашнього насильства
- Більшість справ про розлучення порушуються в результаті домашнього насильства.
- Більшість опитаних жінок в Україні відмітили домашнє насильство як причину, яка спонукає багатьох молодих українських жінок їхати з країни в пошуках роботи, ризикуючи потрапити в ситуацію торгівлі людьми.

Наслідки насильства в сім'ї для жінки

- 30 % самогубств і 60% убивств жінок пов'язані з домашнім насильством.
- 35 % жінок, які потрапили в лікарню «швидкої допомоги», перебувають там із причин отримання тілесних ушкоджень, пов'язаних із знущаннями в сім'ї.
- 25–40 % жінок, які потерпають від домашнього насильства, було побито під час їхньої вагітності.

4

Ідентифікація постраждалих від домашнього насильства. Самоідентифікація

ОЗНАКИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ПРИТАМАННІ ЖІНКАМ, ЯКІ ТРИВАЛИЙ ЧАС ПОТЕРПАЮТЬ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Вид насильства	Прояви
Фізичні	<ul style="list-style-type: none"> • погіршення фізичного та психологічного здоров'я, емоційні та психоневрологічні розлади; • синці, забиті місця, відсутність зубів, ушкодження кісток та м'яких тканин, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів, опіки незвичайної форми та в різних частинах тіла, розриви статевих органів; • поганий догляд за ротовою порожниною, недотримання правил особистої гігієни, відсутність догляду за волоссям, нігтями; • втрата ваги, зневоднення; • наявність хвороб, що передаються статевим шляхом; • викиди плоду, мертвонароджені діти, передчасні пологи, брак ваги у немовлят
Психологічні	<ul style="list-style-type: none"> • невідповідність отриманих ушкоджень поясненням жінки щодо їх походження; історії про відвідання різних лікарів, які не відповідають дійсності; відкладання часу звернення за психологічною допомогою або відмова від неї чи будь-якого зовнішнього втручання, спрямованого на прояснення та корекцію ситуації; • наявність скарг психосоматичного характеру; • недостатнє лікування та невиконання приписів, що їх надає лікар, через «брак часу», «відсутність грошей», «необхідність виконувати хатні обов'язки», «незначущість хвороби» тощо. Альтернативою може стати «надмірне» лікування або самолікування, коли жінка на власний розсуд намагається позбутись симптомів (головний біль, біль у кінцівках, у спині та животі тощо) без визначення реального діагнозу. Наприклад, жінка може «лікувати» поламані ребра валокордином, приписуючи біль у грудях серцевому нападу; позбавлятися від «болю у м'язах спини» при відбитих нирках тощо; • страхи, необумовлена тривожність, нерішучість, повна безініціативність та відчуття безпорадності; • депресія, нав'язливі рухи та думки, схильність до одноманітних рухів та дій на кшталт розгойдування в кріслі, різання паперу, розчісування одного й того ж пасма волосся тощо;

Вид насильства	Прояви
	<ul style="list-style-type: none"> • надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищена сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом «лінощів», «нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки» та підсилюють відчуття провини); • втрата соціальних контактів з родичами, друзями, гостре відчуття самотності та ізольованості; • уникання погляду в очі, приниженість у поведженні, похапливість; • нереалістичні надії щодо розвитку визначних талантів дитини поряд із впевненістю в безперспективності її майбутнього; • суїцидальні наміри, погрози позбавити життя себе; • почуття провини за отримані фізичні ушкодження; • звуження свідомості, нездатність адекватно оцінювати власне майбутнє, свої вчинки та вчинки інших людей, поєднання підозрливості з безмежною довірливістю
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> • нестаток/відсутність можливості розпоряджатися сімейним бюджетом та власними коштами; • відмова від праці або навчання під тиском члена сім'ї; праця на посаді/ робочому місці, обраному під тиском члена сім'ї; • праця, зумовлена необхідністю утримувати члена сім'ї, який водночас контролює (забирає) всі фінанси в родині; • одяг, взуття, які не відповідають сезону та погодним умовам; старезне вбрання; наочні ознаки існування в злиднях (незважаючи на реальні прибутки родини); • недоїдання; • наявність житлових проблем (негарздів)
Сексуальні	<ul style="list-style-type: none"> • порушення сексуальності, зокрема зниження або втрата сексуального потягу; сексологічні та сексопатологічні симптоми; • захворювання, що передаються статевим шляхом; • травми та пошкодження статевих органів; • наявність викидів, мертвонароджених дітей та небажаних вагітностей

**ОЗНАКИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ПРИТАМАННІ ДІТЯМ,
ЯКІ ТРИВАЛИЙ ЧАС ПОТЕРПАЮТЬ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА**

Вид насильства	Прояви
Фізичне	<ul style="list-style-type: none"> • самокаліцтво (заподіяння дитиною травм самій собі); • крововиливи сітківки ока; • зсув суглобів, переломи кісток, гематоми; • забиті місця на тілі, сідницях або голові, які мають особливу форму предмета (наприклад, має форму пряжки ременя, долоні, лозини); рани і синці, різні за часом виникнення та/або у різних частинах тіла (наприклад, на спині та грудях одночасно), або незрозумілого походження; • сліди укусів людиною; • незвичні опіки (наприклад, цигаркою або розжареним посудом)
Сексуальне	<ul style="list-style-type: none"> • знання термінології та жаргону, не властивого дітям; • висипи в паху, захворювання, що передаються статевим шляхом (для дітей молодшого та підліткового віку); • ознаки вагінального або анального проникнення стороннього тіла; • підліткова проституція; • вагітність (для підлітків); • сексуальні злочини серед неповнолітніх; • сексуальні домагання до дітей, підлітків, дорослих; • нерозбірлива та/або зухвала сексуальна поведінка; • уникнення контактів з однолітками, відсутність догляду за собою
Психологічне	<ul style="list-style-type: none"> • замкненість; • демонстрація повної відсутності страху; • неврівноважена поведінка; • агресивність, схильність до нищення і насильства; • уповільнене мовлення, нездатність вчитися, відсутність загальношкільних знань, невміння читати, писати та рахувати; • надто висока зрілість та відповідальність у порівнянні зі звичайними для цього віку; • уникання однолітків, бажання гратися лише з маленькими дітьми; • занадто низька самооцінка; • тривожність; • намагання справити враження людини, що живе в злиднях; • демонстрація страху перед появою батьків та/або необхідністю йти додому; • страх фізичного контакту; • депресія, спроби самогубства; • вживання алкоголю або наркотиків; • психосоматичні хвороби; • насильство щодо свійських тварин та до слабших істот загалом; • почуття провини за отримання фізичних ушкоджень

5

Гендерні стереотипи, упередження, дискримінація

Стереотипи – усталене ставлення людини або людей до подій, вироблене на основі їх порівняння із внутрішніми ідеалами. Це певні регулятори соціальних відносин, їх вирізняє економія мислення, своєрідний «захист», тобто виправдання власної поведінки, задоволення агресивних тенденцій, спосіб виходу групового напруження, стійкість.

Іншими словами, стереотипи – це відносно стійкий і спрощений образ соціальної групи, людини, події або явища.

Першим вченим, який використовував слово «стереотип» по відношенню до психологічного явища, був журналіст Уолтер Ліппман. Його робота була написана ще в 20-х роках минулого століття.

Особливості стереотипів

За дослідженням Уолтера Ліппмана всі стереотипи володіють чотирма ознаками:

- **схематичні**, не відображають реальність в повному обсязі;
- **помилкові**, не дають дійсного уявлення про людину або об'єкти;
- **живучі**, для руйнування стереотипу потрібен час;
- **рідко відтворюються однією людиною**, це зазвичай плід роботи товариства в цілому.

Під **гендерними стереотипами** розуміються стандартизовані уявлення про моделі поведінки та риси характеру, відповідні поняттям «чоловіче» та «жіноче» (Вороніна, Кліменкова, 1992). Гендерні стереотипи так само, як і інші види соціальних стереотипів (наприклад, етнічних, політичних, конфесійних, професійних), відображають особливості сприйняття людьми представників власної та іншої гендерної групи, а також узагальнені уявлення (переконання) про те, якими є і як поведуться особи різної статі. Гендерні стереотипи тісно пов'язані з гендерними ролями (наборами очікуваних зразків поведінки (норм) для чоловіків і жінок) і служать для їх підтримки і відтворення.

Американські психологи, що вивчали гендерні стереотипи, зробили два важливих висновки:

- 1) гендерні стереотипи сильніше расових;
- 2) існує тиск гендерних стереотипів і члени групи, щодо яких ці стереотипи діють, їх приймають (Deaux, Emsweller, 1974).

Виділяють 4 основні групи гендерних стереотипів

- 1) стереотипи маскуліності-фемінності – нормативні уявлення про соматичні, психічні, поведінкові властивості, що притаманні для чоловіків і жінок;
- 2) стереотипи професійної діяльності чоловіків і жінок, що визначаються специфікою змісту праці;
- 3) стереотипи поєднання сімейних і професійних ролей відповідно до статі – уявлення про розподіл гендерних ролей (як зазначає І. Кльоци: «Чоловіків прийнято оцінювати за професійними якостями, а жінок – за наявністю сім'ї і дітей»);

- 4) стереотипи зовнішності чоловіків і жінок, що стосуються нормативних приписів стосовно зовнішнього вигляду та критеріїв привабливості.

Іншою категорією є упередження, яке відрізняється від стереотипів тим, що передбачає ще й судження в категоріях «поганий» або «гарний», яке виносять про людей навіть при нестачі інформації про них і мотивах їхньої поведінки.

Упередження – це ірраціональне, негнучке ставлення до цілої категорії людей. В деяких випадках упередження може бути позитивним, але звичайно упередження являє собою негативні почуття – антипатію, ворожнечу, або страх.

Дискримінація (від лат. Discriminatio – відмінність) – це дії, що закривають членам певної групи доступ до ресурсів або джерел доходу, доступним для інших (Гідденс, 1999).

Дискримінація пов'язана із відмовою у привілеях, престижі та владі тим особам, чия кваліфікація є такою ж самою, як і у членів домінантної групи.

Дискримінація відповідно до законодавства України – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними;

Дискримінація має дві основні форми:

- a) правова (de jure), закріплена в законах;
- b) неофіційна (de facto), що укоренилася в соціальних звичаях.

Відомий американський соціолог Роберт Мертон ідентифікує 4 види взаємовідношення між упередженням та дискримінацією і відповідних типів індивідів:

- 1) стійкий ліберал – людина без упереджень, що не вдається до дискримінації навіть під соціальним тиском за дискримінацію;
- 2) нестійкий ліберал – людина без упереджень, що вдається до дискримінації під соціальним тиском за дискримінацію;
- 3) нестійкий антиліберал – упереджена людина, що не вдається до дискримінації під соціальним тиском проти дискримінації;
- 4) стійкий антиліберал – упереджена людина, що непохитно діє за тими поглядами, яких притримується, навіть коли є соціальний тиск проти дискримінації

Національне законодавство яке регулює правовідносини дискримінації:

Стаття 24 Конституції України визначає: *«Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками»*. Відповідно до Конституції України, загально визнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних договорів України всі особи незалежно від їх певних ознак мають рівні права і свободи, а також рівні можливості для їх реалізації.

Форми дискримінації з боку державних органів, органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, юридичних осіб публічного та приватного права, а також фізичних осіб забороняються.

Державна політика щодо запобігання та протидії дискримінації спрямована на:

- недопущення дискримінації;
- застосування позитивних дій;
- створення умов для своєчасного виявлення фактів дискримінації та забезпечення ефективного захисту осіб та/або груп осіб, які постраждали від дискримінації;
- виховання і пропаганду серед населення України поваги до осіб незалежно від їх певних ознак, поширення просвітницької діяльності у цій сфері.

Окрім того, розробка проектів нормативно-правових актів здійснюється з обов'язковим урахуванням принципу недискримінації.

Перша спроба законодавчо визначити дискримінацію відбулася ще у 2005 році, коли в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» в статті 1 було визначено поняття дискримінації за ознакою статі — *дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілей за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків.*

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина та дає ряд визначень:

дискримінація— ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі — певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними;

непряма дискримінація— ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними;

підбурювання до дискримінації — вказівки, інструкції або заклики до дискримінації стосовно особи та/або групи осіб за їх певними ознаками;

позитивні дії — спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати на рівних підставах права і свободи, надані їм Конституцією і законами України;

пособництво у дискримінації— будь-яка свідома допомога у вчиненні дій або бездіяльності, спрямованих на виникнення дискримінації;

пряма дискримінація — ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поведуться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними;

утиск — небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є пониження їх людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери.

Законодавство України ґрунтується на принципі недискримінації, що передбачає незалежно від певних ознак:

- 1) забезпечення рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб;
- 2) забезпечення рівності перед законом осіб та/або груп осіб;
- 3) повагу до гідності кожної людини;
- 4) забезпечення рівних можливостей осіб та/або груп осіб. **(ст.2 Закону)**

Стаття 3 Закону

1. Законодавство про запобігання та протидію **дискримінації** складається з Конституції України, цього Закону та інших нормативно-правових актів.

2. Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються правила міжнародного договору.

Відповідно до статті 4 Закону його дія поширюється на такі сфери суспільних відносин:

- громадсько-політична діяльність;
- державна служба та служба в органах місцевого самоврядування;
- правосуддя;
- трудові відносини, у тому числі застосування роботодавцем принципу розумного пристосування;
- охорона здоров'я;
- освіта;
- соціальний захист;
- житлові відносини;
- доступ до товарів і послуг;
- на інші сфери суспільних відносин.

З 26.11.2015 року вступили в силу правки до Кодексу законів про працю України, де в статті 2 «Рівність трудових прав громадян України», значно розширюється перелік ознак, за якими дискримінація заборонена, а саме за ознаками статі, інвалідності, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Відповідальність за вчинення домашнього насильства

Національне законодавство з протидії домашньому насильству

До національних нормативно правових актів, які регулюють питання попередження домашнього насильства, надання допомоги постраждалим належать, зокрема:

- Конституція України;
- Сімейний та Цивільний кодекси України;
- Кримінальний Кодекс України;
- Цивільний процесуальний кодекс України;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- **Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;**
- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;
- Закон України «Про охорону дитинства».

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»⁴

Стаття 1. Визначення термінів⁵

1) дитина-кривдник — особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі;

2) дитина, яка постраждала від домашнього насильства (далі — постраждала дитина), — особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства;

3) домашнє насильство — діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь;

4) економічне насильство — форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися

⁴ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

⁵ Дивіться додаток 4 «Інфографіка «Закон України про запобігання та протидії домашньому насильству»»

ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

5) запобігання домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються;

6) кривдник – особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі;

7) обмежувальний припис стосовно кривдника – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи;

8) особа, яка постраждала від домашнього насильства (далі – постраждала особа), – особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі;

9) оцінка ризиків – оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи;

10) програма для кривдника – комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків;

11) програма для постраждалої особи – комплекс заходів, спрямованих на позбавлення емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у постраждалої особи здатності відстоювати власну гідність, захищати свої права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

12) протидія домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки;

13) профілактичний облік – здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства;

14) психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою

безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

15) сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;

16) терміновий заборонний припис стосовно кривдника – спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства;

17) фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Проявами фізичного насильства може бути:

- штовхання, хапання, ляпаси;
- побиття, стусани, укуси;
- викручування рук;
- смикання волосся;
- спроби придушення;
- мордування та катування;
- заподіяння опіків;
- кидання предметів у бік жертви;
- загроза будь-якою зброєю;
- відмова у наданні необхідної допомоги в разі хвороби або вагітності.

Сексуальне насильство може, зокрема, мати такі форми:

- зґвалтування, у тому числі особою, з якою укладено шлюб;
- примус до небажаних сексуальних контактів;
- сексуальне домагання;
- дії сексуального характеру щодо дитини;
- розбещення дітей;
- втягування дитини у заняття дитячою проституцією або дитячою порнографією, тощо.

Психологічне насильство може мати, зокрема, такі форми:

- словесні образи, погрози вбивством;
- погрози завдання каліцтва, травм, побиття;
- приниження;
- переслідування;
- залякування;
- пошкодження, псування або приховування особистих речей, предметів, прикрас тощо.

Економічне насильство має місце, коли здійснюється:

- умисне позбавлення члена сім'ї житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які жертва має передбачене законом право;
- пошкодження, знищення власності;
- проникнення в житло;
- підпал;
- обмеження (позбавлення) доступу до сімейного бюджету;
- примус члена сім'ї виконувати важку, непосильну роботу;
- економічна експлуатація.

Відповідальність за вчинення домашнього насильства⁶

Адміністративна відповідальність та спеціальні заходи

Стаття 1732 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування»:

вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення, — тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб.

⁴ Дивіться додаток 5 «Інфографіка «Обмежувальний та терміновий заборонний приписи»»

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, — тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Спеціальні заходи

Стаття 24 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відносить до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству наступне:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника (ст. 25)

Терміновий заборонний припис виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення.

Терміновий заборонний припис може містити такі заходи:

- 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
- 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
- 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити.

Терміновий заборонний припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків.

Терміновий заборонний припис виноситься строком до 10 діб.

Терміновий заборонний припис вручається кривднику, а його копія — постраждалій особі або її представнику.

Дія термінового заборонного припису припиняється у разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органів Національної поліції України за місцем вчинення домашнього насильства.

Особа, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, може оскаржити його до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України.

Терміновий заборонний припис не може містити заходів щодо зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи та/або щодо заборони на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи, якщо кривдником є особа, яка на день винесення припису не досягла вісімнадцятирічного віку та має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою.

Терміновий заборонний припис виноситься в порядку, затвердженому Міністерством внутрішніх справ України.

Обмежувальний припис стосовно кривдника (ст. 26)

Право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають:

- 1) постраждала особа або її представник;
- 2) у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини — батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування;
- 3) у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи — опікун, орган опіки та піклування.

Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків:

- 1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
- 2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;
- 3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
- 4) заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;
- 5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;
- 6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців. За заявою та на підставі оцінки ризиків обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців.

Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи.

Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Порядок видачі судом обмежувального припису визначається Цивільним процесуальним кодексом України.

Постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством.

У разі порушення кримінального провадження у зв'язку з вчиненням домашнього насильства перелік заходів щодо тимчасового обмеження прав або покладення обов'язків на особу, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, або визнана винною у його вчиненні, а також порядок застосування таких заходів визначаються Кримінальним кодексом України та Кримінальним процесуальним кодексом України.

Порівняння термінового заборонного та обмежувального приписів стосовно кривдника

	Обмежувальний припис стосовно кривдника <i>Стаття 26 Про запобігання та протидію домашньому насильству</i>	Терміновий заборонний припис стосовно кривдника <i>Стаття 25 Про запобігання та протидію домашньому насильству</i>
Визначення	встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи	спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства

	Обмежувальний припис стосовно кривдника <i>Стаття 26 Про запобігання та протидію домашньому насильству</i>	Терміновий заборонний припис стосовно кривдника <i>Стаття 25 Про запобігання та протидію домашньому насильству</i>
Заходи які забороняються / обмежуються	заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою; усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; обмеження спілкування з постраждалою дитиною; заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалої особи;	зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.
	заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.	
Ким видається	Судом	Уповноваженим підрозділом Національної поліції
Термін на який видається	одного до шести місяців	до 10 діб
Хто може звернутися за видачею	постраждала особа або її представник; у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування; у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування	Терміновий заборонний припис вноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків.

	Обмежувальний припис стосовно кривдника <i>Стаття 26 Про запобігання та протидію домашньому насильству</i>	Терміновий заборонний припис стосовно кривдника <i>Стаття 25 Про запобігання та протидію домашньому насильству</i>
Порядок інформування	Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи	Терміновий заборонний припис вручається кривднику, а його копія – постраждалій особі або її представнику

Взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи (ст. 27)

Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу.

Зняття кривдника з профілактичного обліку здійснюється уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України, який взяв його на профілактичний облік, автоматично після завершення встановленого строку, якщо інше не передбачено законодавством.

Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника затверджується Міністерством внутрішніх справ України.

Програми для кривдників (ст. 28)

Суб'єктами, відповідальними за виконання програм для кривдників, є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Ці ж суб'єкти відповідальні за організацію та проходження кривдниками таких програм. Виконання програм для кривдників забезпечують фахівці, які пройшли відповідне навчання.

Виконання програм для кривдників стосовно дітей-кривдників здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей.

З метою запобігання повторному вчиненню домашнього насильства та забезпечення виконання програми для кривдника дитину-кривдника може бути тимчасово влаштовано до родичів, у сім'ю патронатного вихователя або до установи для дітей незалежно від форми

власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб.

Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством.

Кривдник повинен мати можливість відвідувати програму для кривдників за власною ініціативою на добровільній основі.

У разі неявки кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин суб'єкти, відповідальні за виконання програм для кривдників, надають протягом трьох робочих днів письмове повідомлення про це уповноваженому підрозділу органів Національної поліції України для вжиття заходів.

Притягнення кривдника до відповідальності за непроходження програми для кривдників не звільняє його від обов'язку пройти таку програму.

У разі притягнення кривдника, зокрема дитини-кривдника, до кримінальної відповідальності судом на нього може бути покладено обов'язок пройти пробачісну програму відповідно до пункту 4 частини другої статті 76 Кримінального кодексу України.

Важливою умовою притягнення особи, яка вчинила домашнє насильство до адміністративної відповідальності є складення протоколу про *адміністративне правопорушення*.

З 300 проаналізованих судових рішень за ст. 173-2 КУпАП «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», 26 адміністративних протоколів було повернуто на доопрацювання для належного оформлення, що показує значні недоліки роботи поліції при оформленні протоколів. Судді зазначають наступні підстави повернення протоколів на доопрацювання:

- у протоколі не конкретизовано обставини адміністративного правопорушення;
- протокол не містить інформації про особу, якою складався вказаний протокол;
- протокол не містить інформації про потерпілу особу;
- до протоколу не додано будь-яких доказів, що характеризують особу порушника, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення (характеристики, довідки з місця проживання тощо), тобто відсутні відомості, необхідні для правильного вирішення справи;
- протокол не містять дати складання;
- у протоколі не зазначені пояснення порушника, відсутня відмітка про відмову від дачі пояснень;
- графа «свідки» не заповнена;
- до протоколу не додано жодного доказу про накладення адміністративного стягнення протягом року за ч.1 ст.173-2 КУпАП (доволі часта практика);
- в графі «особу встановлено» вказано «особу встановлено», що не є належним оформленням протоколу та викликає у суду сумнів щодо достовірності інформації про особу, яка вчинила правопорушення, оскільки необхідно зазначати: назву документа, серію, номер, ким і коли виданий;

- у протоколі містяться дописування, що не допускається згідно п.п.3.7, 4.5 Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах внутрішніх справ України, затвердженої наказом МВС України від 04.10.2013 року № 950;
- протокол містить протиріччя;
- у протоколі містяться виправлення після того, як він був підписаний;
- неможливо взагалі прочитати будь-яку інформацію у протоколі;
- у протоколі нічого не вказано з приводу того, чи могла бути чи була завдана діями правопорушника шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілої особи;
- в матеріалах справи про адміністративне правопорушення відсутні відомості про сімейний стан особи, яка притягається до адміністративної відповідальності;
- не вказано району та області, що виключає можливість розгляду справи по суті;
- невірно вказані відомості про місце проживання правопорушника;
- не конкретизовано місце вчинення правопорушення.

Окрім того, аналіз показав про недоліки роботи поліції, які передають адміністративні справи до суду з порушенням визначених законодавством строків, як наслідок — не притягнення правопорушника до відповідальності. З 300 проаналізованих рішень таких виявилось 13 рішень.

Цивільно-правова відповідальність за вчинення домашнього насильства

Разом з притягненням до адміністративної чи кримінальної відповідальності до особи, яка вчинила домашнє насильство, можливе застосування також заходів цивільно-правової відповідальності, що полягає в необхідності відшкодування потерпілому завданої моральної та матеріальної шкоди.

Водночас, якщо дії члена сім'ї, який вчинив домашнє насильство, не підпадають під ознаки діянь, що переслідуються в кримінальному чи адміністративному порядку, у постраждалої особи в будь-якому випадку завжди існує право на подання позову та притягнення винної особи до цивільно-правової відповідальності. Під цивільно-правовою відповідальністю в цьому випадку слід розуміти негативні для порушника наслідки вчиненого ним правопорушення (домашнє насильство), які виявляються в необхідності відшкодування потерпілому завданої моральної та матеріальної шкоди.

Відповідно до статті 28 Кримінально-процесуального кодексу України особа, яка зазнала матеріальної шкоди від злочину, вправі при провадженні в кримінальній справі пред'явити до обвинуваченого або до осіб, що несуть матеріальну відповідальність за дії обвинуваченого, цивільний позов, який розглядається судом разом з кримінальною справою. При цьому не сплачується.

Цивільний позов може бути пред'явлений як під час досудового слідства і дізнання, так і під час судового розгляду справи, але до початку судового слідства. Відмова в позові в порядку цивільного судочинства позбавляє позивача права пред'являти той же позов у кримінальній справі.

Стаття 40 КУпАП передбачає, що якщо в результаті вчинення адміністративного правопорушення заподіяно майнову шкоду, то при вирішенні питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення вправі одночасно вирішити питання відшкодування винною особою майнової шкоди, якщо її сума не перевищує двох неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а суддя районного (міського) суду – незалежно від розміру шкоди. Крім того, вирок або постанова суду в кримінальній чи адміністративній справі, які набрали законної сили, є обов'язковими для суду, що розглядає справу про цивільно-правові наслідки дій особи, щодо якої винесено вирок чи постанову суду, у питаннях, чи мали місце ці дії та чи вчинені вони даною особою.

Загальні засади цивільної відповідальності, яка виникає із завдання шкоди, урегульовано главою 82 Цивільного кодексу України. Згідно з ч. 1 ст. 1166 ЦК майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим майновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується особою, яка її завдала. Ст. 1167 ЦК закріплює, що моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини.

При цьому, згідно з ст. 23 ЦК моральна шкода полягає у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Моральна шкода відшкодовується грошми, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування.

Захист сімейних прав та інтересів забезпечується також нормами Сімейного кодексу України (далі – СК), зокрема статтею 18, якою визначаються способи захисту сімейних прав та інтересів (установлення правовідносин; примусове виконання добровільно невиконаного обов'язку; припинення правовідносин, а також його анулювання; припинення дій, які порушують сімейні права; відновлення правовідносин, які існували до порушення права; відшкодування матеріальної та моральної шкоди, якщо це передбачено СК або договором тощо); главою 6 СК, яка визначатиме особисті немайнові права та обов'язки подружжя, зокрема: право на материнство за яким дружині-матері мають бути створені в сім'ї умови для поєднання материнства із здійсненням нею інших прав та обов'язків, а позбавлення жінки можливості народити дитину (репродуктивної функції) у зв'язку з виконанням нею конституційних, службових, трудових обов'язків або в результаті протиправної поведінки щодо неї є підставою для відшкодування завданої їй моральної шкоди (ст. 49 СК);

Якщо член сім'ї систематично порушує правила співжиття, робить для інших членів сім'ї неможливим проживання з ним в одній квартирі чи в одному будинку, а заходи запобігання і громадського впливу виявилися безрезультатними, Житловим кодексом України від 30 червня 1983 року (в редакції від 01.07.2010), зокрема статтею 116, передбачено, що «виселення винних на вимогу наймодавця або інших заінтересованих осіб провадиться без надання іншого жилого приміщення» в судовому порядку.

Кримінальна відповідальність за вчинення домашнього насильства.

На сьогодні кримінальне законодавство України, на відміну від адміністративного, не містить окремої статті, якою б передбачалась відповідальність за вчинення саме домашнього насильства.

Чинний Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за злочини, які можуть бути пов'язаними з домашнім насильством.

Фізичне насильство, за яке передбачено кримінальну відповідальність, може бути вчинене у вигляді злочинів проти життя, здоров'я, злочинів, які ставлять у небезпеку життя чи здоров'я члена сім'ї, та злочинів проти особистої волі

Злочини проти життя до яких належать убивства та доведення до самогубства, є найбільш тяжкими злочинами, що можуть бути вчинені внаслідок домашнього насильства.

Ст. 115 Кримінального кодексу України встановлює відповідальність за умисне вбивство, від семи років позбавлення волі до довічного позбавлення волі.

Кримінальний кодекс України також містить норми, які передбачають відповідальність за інші вбивства, до складу яких належать

- убивство, учинене в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого (ст. 116 КК),
- умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК),
- умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або в разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, (ст. 118 КК) та вбивство через необережність (ст. 119 КК).

Якщо внаслідок домашнього насильства особу було доведено до самогубства або замаху на самогубство, що сталося через жорстоке з нею поводження, шантаж, примус до протиправних дій або систематичне приниження її людської честі й гідності, відповідальність настає за ст. 120 (Доведення до самогубства) КК.

Досить часто внаслідок домашнього насильства відбувається нанесення тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості: легкі тілесні ушкодження (ст. 125 КК), середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження, побої і мордування (ст. 126 ККУ), погроза вбивством (ст. 129 ККУ).

Сексуальне насильство може виявлятися в учиненні злочинів проти статевої недоторканості особи.

Так, злочинами проти статевої свободи та статевої недоторканості особи є зґвалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, що тягне за собою відповідальність за ст. 152 КК, а насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом за наявності тих самих обставин – за ст. 153 КК. Ст. 154 КК встановлює відповідальність за примушування жінки чи чоловіка до вступу в статевий зв'язок природним або неприродним способом особою, від якої жінка чи чоловік матеріально залежні.

Факт перебування винного в шлюбі з потерпілим або наявність тривалих статевих стосунків не виключає відповідальності за ці злочини.

Сексуальне насильство як злочин проти громадської моральності може полягати у примушуванні чи втягненні в заняття проституцією шляхом застосування насильства або по-

грози його застосування, знищення або пошкодження майна, шантажу або обману, що тягне за собою кримінальну відповідальність за ч. 2 ст. 303 КК, а вчинення таких дій щодо неповнолітнього – за частиною 3 цієї статті.

Примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру передбачене частиною 3 ст. 301 КК.

Економічне насильство, як злочин, може мати такі форми. Це злочини при злісному ухиленні від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), злісному ухиленні батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їхньому утриманні (ст. 164 КК) та злісному ухиленні від сплати встановлених рішенням суду коштів

7

Криміналізація домашнього насильства (Зміни набувають чинності 11.01 2019 року)

Законом «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (рес. 4952 від 12.07.2016) внесено зміни до:

- Кримінального кодексу України;
- Кримінального процесуального кодексу України.

Ці зміни спрямовані на криміналізацію гендерно-зумовленого, зокрема домашнього насильства.

Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання

Доповнюється стаття 66 Кримінального Кодексу України, при призначенні покарання обставинами, які його пом'якшують, визнаються: вчинення злочинного діяння під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного жорстоким поведінням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведіння, катуванням з боку потерпілого.

На противагу доповнюється і стаття 67 Кримінального Кодексу України де вчинення злочинного діяння щодо теперішнього чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких до них відносинах визначається обставиною, яка обтяжує покарання

Обмежувальні заходи щодо особи, яка вчинила домашнє насильство

Законодавцем вносяться зміни до статті 76 КК Ураїни та визначаються обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням та визначається, що на осіб, засуджених за злочини, пов'язані з домашнім насильством, суд може покласти інші обов'язки та заборони та передбачає наступні зобов'язання і заборони у вигляді обмежувальних заходів щодо особи, яка вчинила домашнє насильство, а саме:

- заборонити перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;
- обмежити спілкування з дитиною у разі, коли домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;
- заборонити наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

- заборонити листування, телефонні переговори з особою, яка постраждала від домашнього насильства, або контактувати з нею через інші засоби зв'язку як особисто, так і через третіх осіб;
- направити її для проходження програми для кривдників або пробаційної програми.

Дані заходи, застосовуються до особи, яка на момент вчинення домашнього насильства досягла 18-річного віку.

Заходи, можуть застосовуватися на строк від 1 до 3 місяців і в разі необхідності можуть бути подовжені на визначений судом термін, але не більше, ніж на 12 місяців.

Контроль за поведінкою засуджених, до яких застосовано тимчасові обмежувальні заходи, здійснюється кримінально-виконавчою інспекцією за місцем проживання засудженого, а у випадку вчинення злочину військовослужбовцем, – командиром військової частини.

Передбачається відповідальність за умисне вбивство, тяжке та середньої тяжкості тілесне ушкодження вчинене в стані сильного душевного хвилювання що викликаного жорстоким поведінням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведіння, катуванням з боку потерпілого.

Кримінальний Кодекс України доповнюється новими статтями, які криміналізують діяння за які до вступу законопроекту в суду не передбачалася відповідальність

Однією з основних новел даного Закону є доповнення Кримінального Кодексу України статтею 126-1 «Домашнє насильство».

Законодавець визначає домашнє насильство як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо теперішнього чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких до них відносинах, що не спричинило тяжких наслідків та передбачає відповідальність у вигляді громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арешт на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Окрім того, відповідно до законопроекту, статтею 134 КК України передбачається відповідальність за незаконне, тобто проведене без добровільної згоди потерпілої особи, аборт або стерилізації. Відповідальність за даний злочин передбачається від обмеженням волі на строк до п'яти років до позбавленням волі на до п'яти років

Кримінальний кодекс України доповнено статтею 151-3. Примушування до шлюбу, яке визначається як умисне примушування особи до вступу в шлюб або до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу у співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, або спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає, що завдало істотної шкоди потерпілому.

Приміткою до статті 152 КК України визначається, що вважається добровільною згодою. Згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин.

А сама стаття передбачає відповідальність за згвалтування у випадку вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета без добровільної згоди потерпілої особи.

Після визначення зґвалтування в такому вигляді законодавцем викладено статтю 153 КК України як «Сексуальне насильство», тобто вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи. Відповідальність за сексуальне насильство передбачається незалежно від того перебувала особа в матеріальній або службовій залежності чи ні, а відповідна залежність визначається як кваліфікуюча ознака.

Кримінальний Кодекс України доповнено статтею 390-1. «Невиконання тимчасових обмежувальних заходів, або обмежувальних приписів, або непроходження програми для кривдників» за якою передбачається відповідальність у вигляді арешту на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Відповідно до змін до Кримінального процесуального кодексу України може бути тимчасово вилучено право на володіння та носіння зброї.

Також при обранні запобіжного заходу, в інтересах потерпілих від кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, один чи кілька таких заходів:

1) заборонити перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

2) обмежити спілкування з дитиною у разі, коли домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;

3) заборонити наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

4) заборонити листування, телефонні переговори з особою, яка постраждала від домашнього насильства, або контактувати з нею через інші засоби зв'язку як особисто, так і через третіх осіб;

5) направити її для проходження програми для кривдників.»

! Внесеними змінами до статті 284 «Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи» виключається можливість закриття кримінального провадження у випадку відмови потерпілого від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення в ситуації кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством.

Окрім того, у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися лише потерпілим або його законним представником.

8

Суб'єкти взаємодії. Перенаправлення

Механізм взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству врегульовано Порядком взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658¹.

До суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать:

- 1) служби у справах дітей;
- 2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України;
- 3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти;
- 4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я;
- 5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- 6) суди;
- 7) прокуратура;
- 8) уповноважені органи з питань пробації.

Діяльність усіх суб'єктів взаємодії ґрунтується на таких засадах:

- гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на життя, свободу та особисту недоторканність, на повагу до приватного та сімейного життя, на справедливий суд, на правову допомогу, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини;
- належної уваги до факту насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;
- врахування непропорційного впливу насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;
- визнання суспільної небезпеки насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких його проявів;
- поваги та неупередженого, небайдужого ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;
- конфіденційності інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення насильства;
- добровільності отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб;

¹ <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF>

- врахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;
- ефективної взаємодії суб'єктів із громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями, засобами масової інформації, іншими заінтересованими юридичними та фізичними особами;
- недопущення дискримінації за будь-якою ознакою під час реалізації заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі.

Взаємодія суб'єктів координується:

- на загальнодержавному рівні – Мінсоцполітики;
- на регіональному рівні – Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями;
- на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці – районними, районними у м. Києві і Севастополі держадміністраціями та виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад.

Координацію заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та моніторинг їх реалізації на місцевому рівні здійснюють уповноважені особи (координатори) в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Важливо!

За наявності добровільної поінформованої згоди постраждалої особи представники суб'єктів, до яких звернулася постраждала особа, інформують інших суб'єктів про звернення та потреби постраждалої особи.

Така згода не вимагається у випадках вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб, а також виявлення актів насильства кримінального характеру, обґрунтовану підозру щодо вчинення яких підтверджено за результатами оцінки ризиків.

Обробка персональних даних про особу, яка повідомила про вчинення насильства, або про постраждалу особу здійснюється за згодою такої особи або її законного представника уповноваженими особами суб'єктів з дотриманням вимог Закону України *“Про захист персональних даних”*.

Функції Центрив з надання безоплатної вторинної правової допомоги, як одного із суб'єктів полягають в:

забезпеченні надання безоплатної правової допомоги постраждалим особам у порядку, встановленому Законом України *“Про безоплатну правову допомогу”*, за зверненням постраждалої особи або її законного представника. Правова допомога може надаватися, в тому числі, у приміщенні загальної/спеціалізованої служби підтримки постраждалих осіб, якщо постраждала особа не може відвідати центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги самостійно.

Документами, що підтверджують належність постраждалих осіб до суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу, можуть бути, зокрема:

- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, у якому міститься інформація про вчинення злочину, пов'язаного з насильством;
- талон-повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з насильством, виданий уповноваженим підрозділом органу Національної поліції, за формою, затвердженою МВС;
- копія протоколу про вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення;
- копія постанови про накладення адміністративного стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з насильством;
- копія заяви до суду про видачу або продовження обмежувального припису стосовно кривдника;
- рішення суду про видачу або продовження обмежувального припису стосовно кривдника;
- копія винесеного працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції термінового заборонного припису;
- направлення постраждалих осіб до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, складене за формою, затвердженою Мінсоцполітики (видається районними, районними у м. Києві і Севастополі держадміністраціями, виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, чи загальними/спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб).

Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги інформують (письмово або електронною поштою) про надання безоплатної правової допомоги постраждалим особам уповноважену особу, яка видала направлення, протягом п'яти робочих днів з дати надання такої допомоги або прийняття рішення про її надання.

Важливим є залучення до роботи з постраждалими особами інших заінтересованих суб'єктів, що надають соціальні послуги із запобігання та протидії насильству, тобто забезпечити перенаправлення постраждалої особи задля отримання інших, передбачених законодавством послуг.

Механізм перенаправлення фактично починається з:

- отримання заяви про допомогу постраждалій особі;
- отримання добровільної поінформованої згоди постраждалої особи;
- отримання повідомлення про вчинення домашнього насильства або реальної загрози його вчинення стосовно малолітньої, неповнолітньої чи недієздатної особи;
- отримання інформації про реальну загрозу вчинення домашнього насильства за інших обставин (колективні звернення громадян, навчальних закладів та ін.).

При взаємодії суб'єкти:

- приймають заяви та реєструють їх в журналі реєстрації заяв;
- не пізніше однієї доби інформують уповноважений підрозділ органу Національної поліції про звернення особи та/або її законного представника за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;
- для організації надання медичної допомоги постраждалій особі (у разі потреби) залежно від її стану викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги або інформує заклад охорони здоров'я з наданням особі направлення до нього;
- для невідкладного надання психологічної допомоги інформує відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр соціально-психологічної допомоги або мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (у тому числі шляхом виклику психолога) та надає постраждалій особі направлення до такої служби;
- інформують за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти не пізніше однієї доби відповідну службу у справах дітей – у разі, коли постраждалою від насильства особою або кривдником є дитина чи постраждала особа звернулася разом із дитиною;
- невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, орган опіки та піклування – у разі, коли постраждалою від насильства особою або кривдником є повнолітня недездатна особа або особа, дієздатність якої обмежено;
- інформують про потреби постраждалої особи;
- надають вичерпну інформацію про права, соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну, правову допомогу, якими можна скористатися.

Важливо!

Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення і не повинна залежати від факту звернення таких осіб до правоохоронних органів чи суду, від їх участі у кримінальному, адміністративному або цивільному провадженні.

Перед початком процесу перенаправлення маємо визначити перелік установ, до яких ми будемо направляти постраждалих.

Усі постраждалі мають знати які медичні, психологічні, юридичні та соціальні послуги будуть для них доступні.

Медичні послуги можуть надаватися: лікарнями, медичними центрами, клініками, поліклініками, тощо.

Такі заклади мають пропонувати як мінімум:

- лікування та перенаправлення в разі ускладнень і небезпеки;
- лікування інфекцій, що передаються статевим шляхом;
- екстрену контрацепцію
- перенаправлення до соціальних служб та психосоціального консультування.

До важливих послуг належать послуги із **забезпечення захисту** постраждалих осіб.

Організації, які надають таку послугу мають як мінімум пропонувати:

- безпечні притулки;
- допомогу щодо переміщення та транспортування;
- інші програми захисту.

До забезпечення захисту також належать групи підтримки жертв.

Психосоціальна допомога полягає в організації консультаційних служби, груп підтримки жертв, тощо.

Організації, які надають таку послугу мають забезпечити:

- конфіденційну, анонімну підтримку та консультування;
- допомогу в реінтеграції;
- навчання необхідним навичкам та ін.

Державні органи та громадські організації як суб'єкти взаємодії та перенаправлення.

Міністерство соціальної політики України, а також відповідні управління місцевих державних адміністрацій.

- відповідні підрозділи органів внутрішніх справ;
- органи опіки і піклування.
- центри соціально-психологічної допомоги;
- центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї.
- служби у справах дітей;
- центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
- органи охорони здоров'я;
- органи освіти
- установи кримінально-виконавчої системи;
- громадські організації.

Перенаправлення особи, яка постраждала від домашнього насильства — це одна із найбільш важливих послуг, які надаються на **Національній «гарячій» лінії з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації, які функціонує на базі громадської організації «Ла Страда-Україна».**

Консультанти/консультантки «гарячої» лінії повідомляють контакти всіх суб'єктів, що надають допомогу постраждалим від домашнього насильства, наявних в регіоні проживання особи, яка звернулася на «гарячу» лінію.

Схема перенаправлення

Громадські організації, які працюють в напрямі попередження домашнього насильства, можуть надавати такі послуги:

- психологічна, соціальна допомога;
- юридичне консультування та правовий захист особи, яка постраждала від гендерно зумовленого насильства;
- влаштування до притулку для постраждалих від насильства;
- організація медичної допомоги особам, які постраждали від насильства;
- просвітницькі, консультативні та інформаційні послуги серед населення, в громаді тощо.

9

Особливості спілкування з постраждалими від ґендерно зумовленого насильства

Підхід до роботи з постраждалими від ґендерно зумовленого насильства має базуватися на принципах:

- поваги;
- конфіденційності;
- безпеки і охорони;
- відсутності дискримінації;

Коли ви спілкуєтеся з особою, яка постраждала від ґендерно зумовленого насильства – дуже важливим є зрозуміти ключові елементи первинного контакту з постраждалими від ґендерного насильства та налагодити взаємозв'язок і довіру. При спілкуванні обов'язково поясніть про конфіденційність та наявних послугах.

Найкраще будувати спілкування наступним чином:

1. Дозволити постраждалій особі розповісти її історію (тобто вислухати) та оцінити її безпеку або небезпеку.
2. Під час первинного спілкування можна оцінити потреби постраждалої та наявні ресурси.
3. Під час первинного спілкування необхідно надати постраждалій інформацію про послуги, наявні у регіоні.
4. Завдяки отриманій під час спілкування інформації можна розробити якісний план дій, залучивши до розробки постраждалу.

Ключові елементи первинного контакту з постраждалими від ґендерного насильства: налагодження взаємозв'язку і довіри.

Спілкуючись з постраждалою особою необхідно:

- проводити бесіду наодинці, без свідків, окремо від правопорушника;
- проводити бесіду в комфортному середовищі;
- не уникати поглядів постраждалої особи, але й не дивитися пильно в очі;
- ставити прості, прямі запитання;
- відповідати на запитання, якщо вони виникають;
- пам'ятати, що постраждалі часто не хочуть детально описувати акти жорстокого насильства;
- не засуджувати, не реагувати на розповідь репліками, що містять обвинувачення;

- не робити припущень щодо ситуації;
- запитати у постраждалої особи, чи є в неї пошкодження, що є непомітними;
- пояснити постраждалій особі, що те, що трапилося є правопорушенням і може бути злочином;
- не применшувати серйозність інциденту.
- запитувати так, щоб на запитання можна було давати розгорнуту відповідь
- ставити по одному запитанню і чекати на відповідь;
- уважно слухати відповіді, не перебивати;
- дозволити постраждалій особі описати інцидент власними словами, а вже потім поставити запитання для уточнення;
- слухати, не виносячи власних суджень;
- не підказувати відповіді на запитання;
- пояснити постраждалій особі, якщо вона не знає відповіді на питання — це нормально.

Під час бесіди з постраждалою особою, в жодному разі не слід:

- не слід перебивати;
- не слід робити передчасні висновки;
- не слід намагатися завершити думки, висловлювання;
- не слід жестами та рухами тіла демонструвати неухважність;
- не слід відповідати знехотя або змінювати предмет розмови;
- не слід залякувати;
- не слід критикувати або глузувати з постраждалої особи;
- не слід ставати на бік особи, яка скоїла акт насильства;
- не слід легковажно ставитися до факту вчинення насильства;
- не слід виявляти сумнів щодо правдивості свідчень, які дає постраждала особа, проявляти негативні емоції щодо неї;
- не слід переконувати постраждалу особу примиритись з ситуацією;
- не слід переконувати постраждалу особу змінити поведінку, що стане гарантією припинення насильства;
- не слід покладати на постраждалу особу відповідальність за подальшу долю особи, яка скоїла насильство (наприклад, фразами на кшталт: «Через Вас він/вона матиме проблеми. Він може потрапити до в'язниці»);

Завершувати бесіду таким чином, щоб постраждала особа не відчувала дискомфорту, якщо їй необхідно буде звернутися за допомогою знову.

Але у гарній комунікації з постраждалою особою заважають певні бар'єри.

Намагайтесь не робити нічого з наведеного вище переліку!

Це завадить почути інформацію, цілісно уявити ситуацію та налагодити контакт з людиною

У той час, коли з вами розмовляє людина, Ви можете:

- Думати про те, що вам потрібно зробити ввечері
- Думати про те, що з вами траплялися і гірші ситуації
- Подумки сперечатися
- Вгадувати, що скаже людина наступним
- Планувати, що ви будете говорити у відповідь

Правильний підхід

Під час спілкування з постраждалою особою необхідно зосередитися на тому, що вона вам пояснює на словах та звертати увагу на невербальні сигнали — наприклад, мова тіла.

Окрім того, перепонами для спілкування з постраждалою особою також можуть бути:

- фізичні: шум, оточення, будівництво, багатолюдний офіс поряд тощо;
- фізіологічні: сонливість, втома, потреба вийти до вбиральні тощо;
- психологічні: захисні реакції (аналізування, проектування власних почуттів та цінностей тощо), страх, тривога, злість, засудження.

Важливо!

Оцінка основних елементів безпосередньої небезпеки.

Що важливо дізнатися в першу чергу під час спілкування з постраждалою особою?

Вивчити середовище і ситуацію, в якій перебуває особа:

- склад сім'ї і поточна життєва ситуація;
- зрозуміти, що саме з нею сталося;
- зрозуміти, хто кривдник і чи може вона/він все ще погрожувати або мати доступ до постраждалої особи;
- зрозуміти, чи отримала/потребує постраждала особа медичної допомоги.

Ніколи не потрібно давати потерпілим поради!

Постраждала особа має контролювати процес виходу з кризисної ситуації! Якщо працівник говорить кому-небудь, що робити і це не спрацьовує, це виглядає як помилка працівника.

Варто надати постраждалій особі можливість вибору, а не радити, що треба робити!

Завдання – надавати постраждалій особі інформацію про її права та послуги, які вона може отримувати.

Чому ми говоримо про надання інформації, а не про поради? В чому полягає відмінність між наданням інформації та поради?

Давати пораду означає: говорити кому-небудь, як особа має вчинити чи висловлювати власні погляди.

Чому не потрібні поради?

- Ви не можете знати, чи даєте ви «правильні» поради;
- Ви можете дати «невірну» пораду, і це може мати негативні наслідки;
- Необхідно заохочувати постраждалих самостійно приймати рішення щодо їх життя;
- Говорячи іншим, що вони мають робити, ми не спонукаємо їх робити вибір.
- Порада базується на ваших цінностях та переконаннях.

Ми надаємо інформацію, тому що це:

- Це стимулює постраждалу особу мати контроль над її вибором;
- Це показує, що Ви поважаєте думку і рішення постраждалої особи;
- Постраждала особа несе відповідальність за прийняття правильних рішень щодо її життя, а не консультант/працівник/спеціаліст;
- Саме постраждала особа буде жити з наслідками її рішень, а не Ви.

Завершувати бесіду слід таким чином, щоб постраждала особа не відчувала дискомфорту (в ідеалі відчувала довіру), якщо їй необхідно буде звернутися до Вас знову.

10 Аналіз національної судової практики

Аналіз судових рішень щодо розгляду судами справ про видачу і продовження обмежувального припису

В межах дослідження було проаналізовано рішення судів у справах про видачу обмежувального припису (ст. 350-1 – 350-6 ЦПК України) у період з 10.01.2018 року до 01.11.2018 року.

Всього в Єдиному державному реєстрі судових рішень¹ виявлено 78 рішення судів у справах про видачу обмежувального припису.

У 34 випадках Рішенням суду відмовлено у задоволенні заяви про видачу обмежувального припису. Особливої уваги потребують рішення судів, якими відмовлено у задоволенні заяви про видачу обмежувального припису у зв'язку з відсутністю відомостей про особу в Єдиному державному реєстрі випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі (такий Реєстр станом на сьогоднішній день, 01.05.2018 року не ведеться) так, наприклад, Рішення Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області у справі № 344/3-18/18², яким було відмовлено у задоволенні заяви про видачу обмежувального припису за наступних обставин.

Статтею 16 вищезазначеного закону передбачено ведення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі (далі – Реєстр) – це автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізації, передачі), знеособлення і знищення визначених цим Законом даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

До Реєстру вносяться відомості (окремо за кожним випадком насильства). Формування Реєстру здійснюється окремо за кожним випадком домашнього насильства, насильства за ознакою статі шляхом внесення до нього відповідної інформації. Персональні дані про особу, яка повідомила про вчинення насильства, зберігаються у Реєстрі протягом одного року з дня надходження відповідної інформації про вчинення насильства. Персональні дані про постраждалу особу зберігаються у Реєстрі протягом трьох років з дня вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі.

Однак, суду не надано жодних доказів, щодо внесення до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі відомостей щодо малолітнього ОСОБА_2.

Надана суду ксерокопія Офіційного попередження №165 про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї датоване 16.11.2017 року (тобто через один місяць від вищезазначеного висновку) і складене не комісією, а старшим інспектором у присутності

¹ <http://www.reyestr.court.gov.ua>

² <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71544206>

інспектора (а.с.10). Вказана ксерокопія не може бути доказом вчинення такого насильства, оскільки, згідно п.п.4, 5 ч.1 ст. 10 ЗУ Про запобігання та протидію домашньому насильству уповноважені підрозділи органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству у разі виявлення насильства в сім'ї уповноважені винести терміновий заборонний припис стосовно кривдника, взяти на профілактичний облік кривдника та провести з ним профілактичну роботу в порядку, визначеному законодавством. Винесення офіційного попередження вказаним законом не передбачено.

На підставі вищенаведеного, беручи до уваги пояснення учасників процесу, дослідивши матеріали справи судом не здобуто доказів, того, що ОСОБА_3 будь-яким способом вчинила психологічне насильство щодо свого малолітнього сина.

А тому, суд приходиться до висновку, що заява є необгрунтованою, безпідставною та такою, що не підлягає до задоволення.

На підставі викладеного та керуючись ЗУ Про запобігання та протидію домашньому насильству, ст.ст. 350-1-350-8 ЦПК України, суд, -

В И Р І Ш И В :

В задоволенні заяви ОСОБА_1, в інтересах малолітнього ОСОБА_2, зацікавлена особа: ОСОБА_3 про видачу обмежувального припису відмовити.

Таким чином, фактично відбулася відмова у наданні допомоги дитині у зв'язку з тим, що дані про дитину не внесені до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Не надано суду належних та достатніх доказів вчинення ОСОБА_3 домашнього насильства на час звернення до суду

Заявником не обгрунтовані ризики, які можуть настати у разі незастосування відносно кривдника обмежувального припису і його максимального строку.

У 39 випадках Рішенням суду задоволено заяву про видачу обмежувального припису.

Так, як приклад, суддею Ківерцівського районного суду Волинської області заяву про видачу обмежувального припису задоволено. Справа № 158/201/18³.

Заявник просив суд постановити рішення про видачу обмежувального припису стосовно кривдника, яким визначити заходи тимчасового обмеження його прав та покласти на нього обов'язки, а саме: – заборонити перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;

- заборонити наближатися на відстань ближче 300 метрів до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;
- заборонити вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з ним через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

³ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71929219>

Керуючись ст.ст. 350-1-350-8 ЦПК України, Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», суд, -

в и р і ш и в:

Заяву задовольнити.

Видати обмежувальний припис стосовно ОСОБА_3, жителя АДРЕСА_1, яким визначити заходи тимчасового обмеження його прав та покласти на нього обов'язки, а саме:

- заборонити перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою ОСОБА_1, за адресою: АДРЕСА_1, Волинської області;
- заборонити наближатися на відстань ближче 100 метрів до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою ОСОБА_1;
- заборонити вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою ОСОБА_1 або контактувати з ним через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Обмежувальний припис видати строком на 5 (п'ять) місяців.

Копію рішення направити Ківерцівському ВП ГУНП у Волинській області для взяття ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_5, жителя АДРЕСА_1 на профілактичний облік та Ківерцівській міській раді.

Рішення суду підлягає негайному виконанню, а його оскарження не зупиняє його виконання.

Серед обмежень, які застосовують судами:

- заборона перебувати в місці реєстрації проживання (перебування) постраждалої особи за адресою...
- заборона наближатися на відстань ближче (певна кількість метрів) до місця реєстрації проживання (перебування) постраждалої особи за адресою...;
- заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;
- заборонити вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.
- зобов'язати кривдника усунути перешкоди у користуванні майном постраждалої особи, що є об'єктом права спільної сумісної власності, зокрема: гостьовою кімнатою та балконом в квартирі

Основними підставами для відмови в задоволенні заяви були:

- не надано суду належних та допустимих доказів вчинення ОСОБА_2 домашнього насильства щодо ОСОБА_1, відсутні судові рішення, які набрали законної сили про визнання винуватим ОСОБА_2 у вчиненні вищенаведених дій, тому суду не доведено належними засобами доказування, що заінтересована особа є кривдником щодо заявниці.

- заявником не обґрунтовані ризики, які можуть настати у разі незастосування обмежувального припису
- не надано будь-яких доказів щодо внесення хоча б одного випадку домашнього насильства до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, а за таких обставин суд вважає заяву необґрунтованою і такою, що не підлягає задоволенню.

Існують випадки, коли заявниця просила повернути заяву. Єдиний державний реєстр судових рішень містить 3 такі Ухвали.

Відповідно до Ухвали від 30.01.2018 року судді Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області у Справі № 484/354/18⁴ 29.01.2018р. заявник надала суду заяву, в якій просить повернути вище вказану заяву до відкриття провадження.

Відповідно до п.3 ч.4 ст. 185 ЦПК України позовна заява повертається позивачу, у випадках, коли до постановлення ухвали про відкриття провадження у справі від позивача надійшла заява про врегулювання спору або заява про відкликання позовної заяви.

На підставі вище викладеного, суд вважає за необхідне вище вказану заяву повернути.

Таким чином, судами

- *задоволено 39 заяв про видачу обмежувального припису,*
- *в 34 випадках заявникам відмовлено в задоволенні заяви;*
- *в 5 випадках заява задоволена частково*

⁴ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71869197>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Маштаби явища ґендерно зумовленого насильства в Україні

Зареєстровано заяв, повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з насильством в сім'ї			110932
по них	з них	подані дітьми	1391
	розпочато досудове розслідування		3164
	складено адміністративні протоколи		80842
	з них підрозділами	дільничних офіцерів поліції	55744
		превентивної діяльності з ювенальної превенції	1690
	рішення не прийнято		4813
	по яких матеріали знаходяться на розгляді підрозділів	дільничних офіцерів поліції	3514
превентивної діяльності з ювенальної превенції		75	

Профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї

	Усього	дорослих	з них	
			Осіб чоловічої статі	Осіб жіночої статі
Перебувало на обліку на початок звітного періоду	63941	63839	58435	5404
Поставлено на облік у звітному періоді	70780	70664	64779	5885
Знято з обліку у звітному періоді	67651	67533	61977	5556
з них	173	173	169	4
Перебувало на обліку на кінець звітного періоду	67070	66970	61237	5733
Кількість виявлених сімей, у яких застосовується насильство до членів родини	40189	X	X	X
Кількість осіб, яким винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства у сім'ї	70938	70821	64876	5945
Кількість осіб, яким винесено захисний припис після отримання офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства у сім'ї	6199	6195	5972	223
Кількість жертв насильства в сім'ї, яких направлено до спеціалізованих установ для реабілітації	917	914	108	806
Кількість осіб, які вчинили насильство в сім'ї, направлено до кризових центрів для проходження корекційної програми	4220	4209	3967	242

ДОДАТОК 2

НАЦІОНАЛЬНА «ГАРЯЧА» ЛІНІЯ

з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації

116 123

[З МОБІЛЬНИХ]

0 800 500 335 (зі стаціонарних)

Анонімно. Конфідентційно. Безкоштовно. Цілодобово.

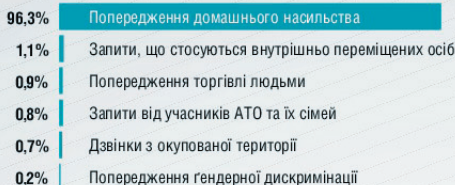

2017

ВСЬОГО ЗА 12 МІСЯЦІВ (СІЧЕНЬ - ГРУДЕНЬ)

28 999 ДЗВІНКІВ

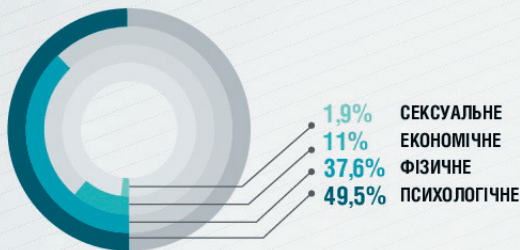
Розподіл за тематикою дзвінків

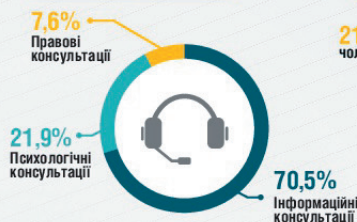
Статистика дзвінків за місяцями 2017 р.

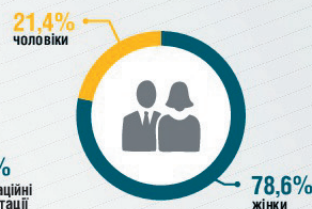
Види насильства, стосовно яких консультувались громадяни

Види консультацій

Гендерний розподіл дзвінків

КОНСУЛЬТАЦІЇ

Попередження домашнього насильства

Консультації щодо насильства в сім'ї та жорстокого поводження	42,7%
Консультації щодо психологічних проблем	19,7%
Довідково-інформаційні запити	14,4%
Юридичні питання (розірвання шлюбу, розподіл майна тощо)	9,1%
Консультації щодо проблем міжособистісних стосунків	5,3%
Консультації щодо проблем залежностей	4,2%
Консультації щодо проблем з фізичним здоров'ям	3,9%
Екстрені консультації у випадках вчинення домашнього насильства	0,7%

Попередження торгівлі людьми

Консультації щодо працевлаштування за кордоном	53,6%
Консультації щодо укладення шлюбу або розлучення з іноземцем	22,4%
Консультації щодо приватних, туристичних та інших подорож	5,7%
Консультації щодо навчання за кордоном	5,2%
Запити пов'язані з відповідальністю за злочин торгівлі людьми	3,7%
Консультації щодо проблем іноземців на території України	2,6%
Запити щодо людей зниклих за кордоном	2,6%
Консультації щодо еміграції за кордон	1,6%
Питання, пов'язані зі статусом особи, яка постраждала від торгівлі людьми	1,6%
Діти трудових мігрантів	1%

Попередження гендерної дискримінації

Консультації пов'язані з дискримінацією в трудовій сфері	58,8%
Консультації щодо згвалтувань	20,6%
Консультації що стосуються гендерних стереотипів	11,8%
Консультації щодо сексуальних домагань	5,9%
Консультації щодо сексистської реклами	2,9%
Запити від учасників АТО та їх сімей	47,8%
Консультації щодо насильства в сім'ях АТО	30,5%
Посттравматичний синдром у військовослужбовців	11,1%
Отримання соціальних виплат	5,6%
Консультації, що стосуються демобілізації	3,9%
Консультації, пов'язані з питаннями мобілізації	1,1%
Запити щодо надання медичних послуг	1,1%

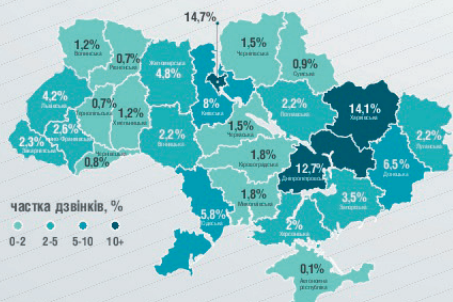
Дзвінки з окупованих територій

Психологічні проблеми	27,5%
Юридичні питання (аліменти, розподіл майна тощо)	24,4%
Насильство в сім'ї	23,1%
Насильство поза межами сім'ї	22,5%
Запити щодо торгівлі людьми	2,5%

Запити, що стосуються ВПО

Інформаційна допомога	36,9%
Психологічна допомога	16,4%
Консультації щодо насильства (в сім'ї; з боку учасників АТО; з боку терористів)	9,8%
Отримання соціальних виплат	7,9%
Питання, що стосуються гуманітарної допомоги	7,3%
Відновлення документів	6%
Пошук житла	5,6%
Отримання статусу ВПО	3,8%
Реєстрація місця перебування	2,5%
Вийд із зони АТО	1%
Запити щодо волонтерства	1%
Запити, що стосуються працевлаштування	0,6%
Питання, що стосуються корупції	0,3%
Отримання медичних послуг	0,3%
Питання щодо ВНЗ	0,3%
Питання щодо викрадень	0,3%

Хто дзвонив найбільше?

Джерела інформації про «Гарячу» лінію

Лінія працює за фінансової підтримки:

ДОДАТОК 4

Закон України Про запобігання та протидію домашньому насильству.

Ухвалений ВРУ 07.12.2017.
Підписаний Президентом України 04.01.2018

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь

Економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру

Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру

Сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності

Дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання поширюється на таких осіб:

Подружжя

Особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти

Мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя)

Прадід (прабаба) та правнук (правнучка)

Колішнє подружжя

Наречені

Прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя

Дід (баба) та онук (онука)

Діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими

Вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка)

Батьки (мати, батько) і дитина (діти)

Рідні брати і сестри

Опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням

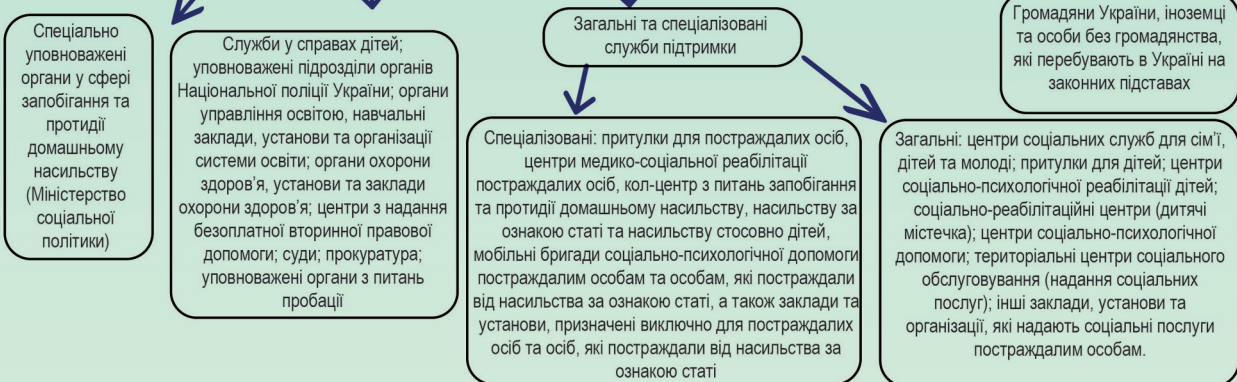
Особи, які мають спільну дитину (дітей)

Інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука)

Буде створено Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Персональні дані зберігаються у Реєстрі протягом **3-х років** з дня вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі.

Перелік суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Повноваження Національної поліції України:

До повноважень Національної поліції віднесено прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей

До повноважень поліції віднесено анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством.

Поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.

Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року.

10 діб

Терміновий заборонний припис вноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення.

1-6 місяців

Обмежувальний припис стосовно кривдника видається судом. Тимчасове обмеження прав кривдника або покладення на нього певних обов'язків. Рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

Зверніть увагу – повернули штраф, як вид стягнення!

Від від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за вчинення домашнього насильства

Від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за вчинення домашнього насильства повторно, протягом року

Якщо Ви стали жертвою або свідком домашнього насильства - не вагайтесь! Звертайтеся до Національної поліції України за номером

102

або на

Національну "гарячу" лінію з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації

0 800 500 335

або **116 123** (з мобільних)

Анонімно. Конфіденційно. Безкоштовно. Цілодобово

© Громадська організація "Ла Страда-Україна", 2018
 Авторки: Калашник О.А.; Левченко К.Б.; Легеня М.М.; Сасенко А.В.
 Дизайн: Дунєбабіна О.А.

Brot für die Welt

ДОДАТОК 5

Обмежувальний та терміновий заборонний приписи. Що це

Підготовлено у зв'язку з прийняттям та вступом (07.01.2018 р.) в силу Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"

Обмежувальний припис - встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи

Терміновий заборонний припис - спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства

Судом
на строк від
1 до 6 місяців

Видається

Уповноваженим підрозділом
Національної поліції
на строк **до 10 днів**

Заходи які
обмежуються

1. Заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;
2. Усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;
3. Обмеження спілкування з постраждалою дитиною;
4. Заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалої особи;
5. Заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;
6. Заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Заходи які забороняються

1. Зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
2. Заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
3. Заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

За видачею можуть
звернутися:

Постраждала особа або її представник

У разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітній брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування;

У разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування

Терміновий заборонний припис вноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України за результатами оцінки ризиків.

Порядок
інформування

Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи

Терміновий заборонний припис вручається кривднику, а його копія – постраждалій особі або її представнику

ДОДАТОК 6

Особливості застосування термінового заборонного та обмежувального приписів у випадку, якщо однією з сторін є дитина; відповідальність дітей-кривдників

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь

Дитина-кривдник - особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі

Дитина, яка постраждала від домашнього насильства - особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства

Обмежувальний припис - встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи

Терміновий заборонний припис - спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства

Судом на строк від **1 до 6 місяців**

Видається

Уповноваженим підрозділом Національної поліції на строк **до 10 днів**

Про видачу обмежувального припису стосовно кривдника у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини можуть звернутися:

- ➔ Батьки або інші законні представники дитини,
- ➔ Родичі дитини (баба, дід, повнолітній брат, сестра),
- ➔ Мачуха або вітчим дитини,
- ➔ Орган опіки та піклування;

Виконання програм для кривдників стосовно дітей-кривдників здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей.

Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Терміновий заборонний припис по відношенню до дитини не може містити заходів, обов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи та заборони на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи. Дана норма діє якщо кривдником є особа, яка на день винесення припису не досягла вісімнадцятирічного віку та має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою.

Особливості притягнення дитини до адміністративної відповідальності (ст. 24/1 КпАП)

16 років

- ➔ Зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;
- ➔ Попередження;
- ➔ Догана або сувора догана;
- ➔ Передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Особливості притягнення дитини до кримінальної відповідальності (ст. 98 ККУ)

16 років

14 років

в передбачених ККУ випадках

- ➔ Штраф;
- ➔ Громадські роботи;
- ➔ Виправні роботи;
- ➔ Арешт;
- ➔ Позбавлення волі на певний строк.

До неповнолітніх можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Неповнолітній, який вчинив злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок широго розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання.

ДОДАТОК 7

Насильство щодо жінок - це злочин!

Зазначені зміни вступають в силу з січня 2019 року!

«Примусовий аборт або стерилізація» (ст. 134 ККУ) <i>Незаконний, тобто проведений без добровільної згоди потерпілої особи, аборт або стерилізації.</i>	Обмеження волі - до п'яти років Позбавлення волі - до п'яти років
«Примусовий шлюб» (ст. 151-2 ККУ) <i>Умисне примушування особи до вступу в шлюб або до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу у співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, або спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає, що завдало істотної шкоди потерпілому.</i>	Обмеження волі - до п'яти років Позбавлення волі - до п'яти років
«Зґвалтування» (ст. 152 ККУ) <i>У випадку вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета без добровільної згоди потерпілої особи.</i>	Позбавлення волі - до п'ятнадцяти років
«Сексуальне насильство» (ст. 153 ККУ) <i>Вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої</i>	Позбавлення волі - до п'яти років
«Невиконання тимчасових обмежувальних заходів, або обмежувальних приписів, або непроходження програми для кривдників» (ст. 390-1 ККУ)	Арешт - до шести місяців Обмеження волі - до двох років

Обставини, що обтяжують покарання.
ст. 67 ККУ
Вчинення злочинного діяння щодо теперішнього чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких до них відносинах
УВАГА! Ця норма вступила в силу з 12 січня 2018 року!

Згода
вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин.

Відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок передбачається незалежно від того перебуваю особа в матеріальній або службовій залежності чи ні, а відповідна залежність визначається як кваліфікуюча ознака.

Домашнє насильство - це злочин!

«Домашнє насильство» (ст. 126-1 ККУ) <i>Умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо теперішнього чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких до них відносинах, що не спричинило тяжких наслідків.</i>	Громадські роботи - від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин Арешт - до шести місяців Обмеження волі - до п'яти років Позбавлення волі - до п'яти років
---	--

У кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися лише потерпілим або його законним представником.

Відповідно до змін до Кримінального процесуального кодексу України може бути тимчасово вилучено право на володіння та носіння зброї

Обставини, що пом'якшують покарання. (ст. 66 ККУ)

- ✓ Вчинення злочинного діяння під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного жорстоким поведінням, або таким, яке принижує честь і гідність особи
- ✓ Наявність системного характеру жорстокого поведіння, катуванням з боку потерпілого

«Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи» виключається можливість закриття кримінального провадження у випадку відмови потерпілого від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення в ситуації кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством.
ст. 284 ККУ

Обмежувальний припис (ст. 76 ККУ)

При обранні запобіжного заходу, в інтересах потерпілих від кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, за умови, що особа досягла 18 років, один чи кілька таких заходів, на строк від 1 до 3-х місяців (можуть бути подовжені судом до 12 місяців):

- + Заборонити перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства.
- + Обмежити спілкування з дитиною у разі, коли домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності.
- + Заборонити наблизитися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин.
- + Заборонити листування, телефонні переговори з особою, яка постраждала від домашнього насильства, або контактувати з нею через інші засоби зв'язку як особисто, так і через третіх осіб.
- + Направити особу, яка підозрюється у вчиненні домашнього насильства для проходження програми для кривдників

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ТРЕНІНГ
«ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ
ВІД ДОМАШНЬОГО ТА ҐЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА»

РОБОЧИЙ ЗОШИТ

Верстка та дизайн обкладинки:

Н.В. Тілікіна

Формат 60x84/16

Ум. друк. арк. 4,41.

Тираж ____ прим. Замовл. ____

Надруковано у друкарні ТОВ «Агентство «Україна»

01054, м. Київ, вул. Гончара, 55

(Свідоцтво про реєстрацію серії ДК № 265 від 30.11.2000 р.)